

Presuda Suda, 30. rujna 2003.

Predmet C-224/0

Gerhard Köbler protiv Republike Austrije

Postupak povodom zahtjeva za prethodnim tumačenjem koje je uputio Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (Austrija)

(Jednako postupanje – Naknada sveučilišnim profesorima – Indirektna diskriminacija -
Uračunavanje trajanja radnog staža – Odgovornost države članice za štetu koju je prouzročila
pojedincima kršenjem prava Zajednice – Kršenja prava koja čini nacionalni sud)

Sažetak odluke

*Pravo Zajednice – Prava zajamčena pojedincima - Kršenje prava od strane države članice –
Obveza popravljivanja štete prouzročene pojedincima – Kršenje koje se pripisuje Vrhovnom
sudu – Nema učinka – Sud nadležan za odlučivanje o predmetu u kojem se radi o takvoj
naknadi – Primjena nacionalnog prava*

*Pravo Zajednice - Prava zajamčena pojedincima - Kršenje prava od strane države članice –
Obveza popravljivanja štete prouzročene pojedincima – Uvjeti u slučaju kršenja prava od
strane Vrhovnog suda – Očigledno kršenja prava – Kriteriji*

*Sloboda kretanja osoba – Radnici – Jednako postupanje – Naknada sveučilišnim profesorima
– Indirektna diskriminacija – Uračunavanje trajanja radnog staža pri kojem se uzima u obzir
jedino trajanje pružanja usluga na sveučilištima jedne države članice – Nije dopustivo – Je li
opravdano – Nema opravdanja
(Ugovor o EZ, čl. 48. (sada, nakon izmjena, čl. 39. EZ); Uredba Vijeća br. 1612/68, čl. 7. (1))*

*Pravo Zajednice – Kršenje prava od strane države članice – Obveza popravljivanja štete
prouzročene pojedincima – Kršenje prava od strane Vrhovnog suda – Posebni uvjeti –
Odsutnost očiglednog kršenja prava*

Načelo da su države članice obvezne nadoknaditi štetu koji su prouzročile pojedincima kršenjem prava zajamčenih pravom Zajednice za koja su odgovorne je također primjenjivo kada navodno kršenje prava proizlazi iz odluke suda koji odlučuje u najvišem stupnju. To načelo, koje je bitan dio sustava Ugovora, primjenjuje se u svakom slučaju u kojem je došlo do kršenja prava Zajednice od strane države članice, bez obzira na to koja je vlast u državi članici odgovorna za kršenje svojom radnjom ili propustom. Na svakoj je državi članici da odredi sud koji je nadležan odlučivati u sporovima koji se odnose na takvu naknadu štete. S obzirom da se radi o pridržanom pravu država članica da osiguraju zaštitu tih prava u svakom slučaju, nije na Sudu da se upušta u rješavanje sukoba nadležnosti do kojih bi moglo doći u nacionalnim pravnim sustavima zbog klasifikacije određenih pravnih slučajeva koji se temelje na pravu Zajednice.

Vidi točke 30.-31., 33., 46.-47., 50., Operativni dio 1.

Države članice su obvezne nadoknaditi štetu prouzročenu pojedincima kršenjem prava utemeljenih na pravu Zajednice za koje su odgovorne, kada povrijeđeno pravilo prava Zajednice ima za svrhu jamčiti pravo pojedincima, a kršenje je dovoljno ozbiljno i postoji izravna uzročna veza između kršenja i gubitka ili štete koju su oštećene strane pretrpile. Kako bi se odredilo je li kršenje prava dovoljno ozbiljno, kada kršenje prava o kojem je riječ proizlaze iz odluke suda koji odlučuje u najvišem stupnju, nadležni nacionalni sud treba, uzimajući u obzir specifičnu narav sudske funkcije i legitimni zahtjev pravne sigurnosti, odrediti je li kršenje prava očigledno. Posebno, nacionalni sud mora uzeti u obzir sve čimbenike koji karakteriziraju slučajeve u kojima odlučuju. Ti čimbenici uključuju, posebno, stupanj jasnoće i preciznosti pravila koje je povrijeđeno, bilo da je povreda bila namjerna, pravna pogreška bila ispričiva ili neispričiva, stav koji zauzima, kada je to primjenjivo, institucija Zajednice, te nepoštovanje pravila, od strane suda o kojem je riječ, obveze da upute prethodno pitanje prema prvom stavku članka 234. EZ. U svakom slučaju, kršenje prava Zajednice će biti dovoljno ozbiljno kada je odluka o kojoj je riječ donesena prilikom očiglednog kršenja sudske prakse Suda u tom slučaju.

Vidi točke 51.-56., Operativni dio 1.

Članak 48. Ugovora (sada, nakon izmjena, članak 39. EZ) i članak 7. (1) Uredbe br. 1612/68 o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice treba interpretirati u smislu da isključuju dozvolu države članice prema zaposlenicima, za naknadu za određeno trajanje radnog staža sveučilišnim profesorima kojom se osigurava financijski benefit kao dodatak uobičajenom iznosu plaće, a dio koje je već ovisan o dužini radnog staža, a koji sveučilišni profesor prima

ako je zanimanje obavljao najmanje 15 godina na sveučilištu u toj državi članici i, dalje, barem je četiri godine primao uobičajeni dodatak plaći za trajanje radnog staža. S obzirom da isključuje, u svrhu odobrenja posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža, bilo koju mogućnost da se u obzir uzmu periodi u kojima je sveučilišni profesor obavljao zanimanje u drugoj državi članici, takvo uređenje će jasno vrlo vjerojatno ometati slobodu kretanja radnika. Iako se ne može isključiti da cilj nagrađivanja odanosti radnika u kontekstu politike koja se odnosi na istraživanje ili sveučilišno obrazovanje tvori važan razlog u javnom interesu, prepreka koju takva čini mjera jasno ne može biti opravdana u svjetlu takvog cilja. Vidi točke 70.-72., Operativni dio 2.

Kršenje prava Zajednice nema potreban očigledni karakter potreban za odgovornost, prema pravu Zajednice, države članice za odluku jednog od njezinih sudova koji odlučuje u najvišem stupnju kada, kao prvo, pravo Zajednice eksplicitno ne pokriva sporno pravno pitanje o kojem je riječ, nije moguće pronaći odgovor u sudskoj praksi Suda i odgovor nije očit i drugo, kršenje prava nije namjerno, ali rezultat je neispravnog tumačenja odluke Suda. Vidi točke 122.-123., 126., Operativni dio 3.

ODLUKA SUDA

30. rujna 2003.

((Jednako postupanje – Naknada sveučilišnim profesorima – Indirektna diskriminacija -
Uračunavanje trajanja radnog staža – Odgovornost države članice za štetu koju je prouzročila
pojedincima kršenjem prava Zajednice – Kršenja prava koja čini nacionalni sud))

U predmetu C-224/01,

u povodu zahtjeva za prethodnim tumačenjem koje je prema članku 234. EZ Sudu uputio
Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (Austrija), u postupku pred tim sudom između

Gerhard Köbler

Republik Österreich,

o interpretaciji, kao prvo, članka 48. Ugovora o EZ (sada, nakon izmjena, članak 39. EZ) i, drugo, odluke Suda u spojenim predmetima C-46/93 i C-48/93 *Brasserie du Pêcheur and Factortame* [1996] ECR I-1029 i predmet C-54/96 *Dorsch Consult* [1997] ECR I-4961,

SUD,

u sastavu: [izostavljeno]

donosi sljedeću

Presudu

1. Zahtjevom od 7. svibnja 2001., koji je primljen na Sudu 6. lipnja 2001., Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien (Županijski građanski sud, Beč) je uputio Sudu prethodno pitanje prema članku 234. EZ o interpretaciji, kao prvo, članka 48. Ugovora o EZ (sada, nakon izmjena, članak 39. EZ) i, drugo, odluke Suda u spojenim predmetima C-46/93 i C-48/93 *Brasserie du Pêcheur and Factortame* [1996] ECR I-1029 i predmet C-54/96 *Dorsch Consult* [1997] ECR I-4961.

2. Ta pitanja su postavljena u postupku na zahtjev za utvrđivanje odgovornosti koji je podnio g. Köbler protiv Republike Austrije zbog kršenja odredbe prava Zajednice presudom Verwaltungsgerichtshof (Vrhovni upravni sud), Austrija.

Pravni pozadina

3. Članak 48. (3) Gehaltsgesetz 1956. (zakon o plaćama od 1956., BGBl. 1956/54), prema izmjeni iz 1997. (BGBl. I, 1997/109) (dalje GG), propisuje: Ukoliko je nužno, kako bi se osigurale usluge znanstvenog stručnjaka ili umjetnika iz države ili iz inozemstva, federativni predsjednik može odobriti osnovnu plaću višu od one koja je propisana u članku 48. (2) za zaposlenje u svojstvu sveučilišnog profesora (članak 21. Bundesgesetz über die Organisation der Universitäten (Savezni zakon o organizaciji sveučilišta), BGBl. 1993/805, dalje UOG 1993) ili kao redovni profesor na sveučilištu ili instituciji visokog obrazovanja.

4. Članak 50.a (1) GG propisuje kako slijedi: Sveučilišni profesor (članak 21. UOG 1993) ili obični profesor na sveučilištu ili instituciji visokog obrazovanja koji je odradio 15 godina radnog staža u tom svojstvu na austrijskim sveučilištima ili institucijama visokog obrazovanja i koji je četiri godine primao dodatak plaći za trajanje radnog staža propisan člankom 50. (4) ima pravo da se, s učinkom od datuma kojeg su ispunjena ta dva uvjeta, uračuna posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža pri određivanju njegove mirovine, iznos kojeg će odgovarati dodatku plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. (4).

Glavni postupak

5. G. Köbler je zaposlen od 1. ožujka 1986. pod javnopravnim ugovorom s državom Austrijom u svojstvu redovnog sveučilišnog profesora u Innsbrucku (Austrija). Nakon imenovanja mu je dodijeljena plaća redovnog sveučilišnog profesora, deseti stupanj, uvećana za uobičajeni dodatak plaći za trajanje radnog staža.

6. Zahtjevom od 28. veljače 1996., g. Köbler se prijavio prema članku 50.a GG za posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža za sveučilišne profesore. Tvrdio je da, iako nije ispunio 15 godina radnog staža kao profesor na austrijskim sveučilištima, ipak je ispunio zahtijevani uvjet trajanja radnog staža ako se uzme u obzir njegov rad na sveučilištima drugih država članica Europske zajednice. Tvrdio je da uvjet trajanja radnog staža 15 godina samo na austrijskim sveučilištima – bez da se uzima u obzir trajanje radnog staža na sveučilištima drugih država članica – dovodi do indirektno diskriminacije koja je neopravdana prema pravu Zajednice.

7. U sporu koji je proizišao iz tvrdnje g. Köblera, Verwaltungsgerichtshof, Austrija, je uputio Sudu, zahtjevom od 22. listopada 1997., prethodno pitanje koje je upisano u Registar Suda pod brojem predmeta C-382/97.

8. Zahtjevom od 11. ožujka 1998., zapisničar Suda je pitao Verwaltungsgerichtshof da li, u svjetlu odluke od 15. siječnja 1998. u predmetu C-15/96 *Schöning-Kougebetopoulou* [1998] ECR I-47, je li nužno da ostane pri svojem zahtjevu za prethodnu odluku.

9. Nalogom od 25. ožujka 1998. Verwaltungsgerichtshof je pitao stranke za njihovo stajalište o zahtjevu zapisničara Suda, jer je spor koji je sadržaj upućenog prethodnog pitanja na prvi pogled riješen u korist g. Köblera.

10. Nalogom od 24. lipnja 1998., Verwaltungsgerichtshof je povukao svoj zahtjev za prethodnu odluku i, presudom istog datuma, odbio zahtjev g. Köblera na temelju toga da je posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža dodatak za odanost koji je objektivno opravdao ograničenje odredaba prava Zajednice o slobodi kretanja radnika.

11. Odluka od 24. lipnja 1998. posebno sadrži sljedeće: ... U svom zahtjevu za prethodnom odlukom od 22. listopada 1997. [u predmetu C-382/97] Verwaltungsgerichtshof je zauzeo stajalište da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža za sveučilišne profesore po svojoj prirodi nije ni dodatak za odanost, ni nagrada, nego dio plaće prema sustavu o napredovanju u karijeri. Takvu interpretaciju prava, koja nije obvezujuća za stranke u postupku pred Verwaltungsgerichtshof, nije moguće podržati... Stoga je jasno da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža prema članku 50. a zakona o plaćama iz 1956. nije povezan s ocjenjivanjem tržišne vrijednosti koju bi trebalo koristiti u postupku imenovanja, nego je njegovu svrhu potrebno smatrati kao poticaj akademikima u vrlo mobilnom tržištu da svoju karijeru ostvare na austrijskim sveučilištima. Stoga ne može biti dio plaće kao takve i, zbog svoje funkcije dodatka za odanost, zahtjeva se određeno trajanje radnog staža redovnog sveučilišnog profesora na austrijskim sveučilištima kao prethodni uvjet za pravo na zahtjev. To što se posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža smatra dijelom mjesečne zarade i trajni karakter dodatka za odanost koji iz toga proizlazi, nužno ne isključuju navedenu interpretaciju. Dok, u Austriji, - u mjeri u kojoj je to bitno za ovaj predmet – pravna osobnost sveučilišta je povjerena samo saveznoj državi, pravila u članku 50. a zakona o plaćama iz 1956. se primjenjuju samo na jednog poslodavca – suprotno situaciji u Njemačkoj obrazloženoj u odluci Europskog suda u predmetu C-15/96 *Kalliope Schöning-Kougebetopoulou* [1998] ECR I-47. Prijašnji periodi pružanja usluga se uzimaju u obzir pri računanju trajanja radnog staža, ako tužitelj zahtjeva, u postupku određivanja tržišne vrijednosti u postupku imenovanja. Nema odredbe za daljnje uračunavanje takvih prijašnjih perioda pružanja usluga za posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža čak i za austrijske akademike koji nastave predavati u Austriji nakon što provedu vrijeme radeći u inozemstvu, i takva odredba ne bi bila u skladu sa stajalištem da se nagrađuje višegodišnja odanost poslodavcu za koje Sud da može opravdati pravilo koje krši zabranu diskriminacije. S obzirom da se tvrdnja koju daje zahtjevatelj odnosi na posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a zakona o plaćama iz 1956. i koji je zakonski dodatak za odanost i kao takvog ga priznaje Europski sud kao opravdanje propisa koji krše zabranu diskriminacije,

zahtjev koji je uložen na temelju kršenja te zabrane diskriminacije je neosnovan; trebao bi biti odbijen ...

12. G. Köbler je podnio zahtjev za naknadu štete pred sudom koji upućuje prethodno pitanje protiv Republike Austrije za naknadu gubitka koji je navodno pretrpio zbog neisplate posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža. Tvrdi da je odluka Verwaltungsgerichtshof od 24. lipnja 1998. prekršila direktno primjenjive odredbe prava Zajednice, kako ih je interpretirao Sud u odlukama u kojima je zaključio da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža ne čini dodatak za odanost.

13. Republika Austrija tvrdi da presuda Verwaltungsgerichtshof od 24. lipnja 1998. Ne krši direktno primjenjivo pravo Zajednice. Dalje, prema njenom mišljenju, odluka suda koji odlučuje u najvišem stupnju kao što je Verwaltungsgerichtshof ne može osnovati obvezu isplate naknade protiv države.

Upućeno prethodno pitanje

14. Zauzimajući stajalište da u predmetu koji se pred njim nalazi interpretacija prava Zajednice nije izvan sumnje i da je takva interpretacija nužna kako bi donio svoju odluku, Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien je odlučio zastati s postupkom i uputiti sljedeća pitanja Sudu da donese prethodnu odluku:

(1) Je li sudska praksa Europskog suda, u slučaju da je neimovinska odgovornost države u pitanju, a za kršenje prava Zajednice kada je institucija države članice odgovorna za kršenje (vidi spojene predmete C-46/93 i C-48/93 *Brasserie du pecheur and Factortame* [1996] ECR I-1029), također primjenjiva kada je ponašanje institucije navodno suprotno pravu Zajednice odluka Vrhovnog suda države članice, kao što je to, u ovom slučaju, Verwaltungsgerichtshof?

(2) Ako je odgovor na prvo pitanje potvrđan: Je li sudska praksa Europskog suda, prema kojoj je na pravnom sustavu svake države članice da odluči koji sud će imati nadležnost odlučivati u sporovima koji se odnose na pojedina prava koja proizlaze iz prava Zajednice (vidi, između ostaloga, predmet C-54/96 *Dorsch Consult* [1997] ECR I-4961), također primjenjiva kada je ponašanje institucije navodno suprotno pravu Zajednice odluka Vrhovnog suda države članice, kao što je to, u ovom slučaju, Verwaltungsgerichtshof?

(3) Ako je odgovor na drugo pitanje potvrđan: Da li pravna interpretacija koja je navedena u spomenutoj odluci Verwaltungsgerichtshof, prema kojoj posebni dodatak plaći za trajanje

radnog staža jest oblik dodatka za odanost, krši pravilo direktno primjenjivog prava Zajednice, posebno zabranu indirektna diskriminacije iz članka 48. [Ugovora] i relevantnu ustaljenu sudsku praksu Europskog suda?

(4) Ako je odgovor na treće pitanje potvrđan: Je li to pravilo direktno primjenjivog prava Zajednice takvo da stvara subjektivno pravo za podnositelja zahtjeva u glavnom postupku?

(5) Ako je odgovor na četvrto pitanje potvrđan: Ima li Sud ... dovoljno informacija u sadržaju zahtjeva za prethodnu odluku da može odlučiti je li Verwaltungsgerichtshof u okolnostima iz glavnog postupka jasno i bitno prešao diskreciju koju ima, ili je na austrijskom sudu koji upućuje prethodno pitanje da odgovori na ovo pitanje?

Prvo i drugo pitanje

15. U prvom i drugom pitanju, koja je potrebno razmatrati zajedno, sud koji je uputio prethodno pitanje u biti pita je li načelo, prema kojem su države članice obvezne popraviti štetu koju su prouzročile pojedincima kršenjem prava Zajednice za koje su odgovorne, također primjenjivo kada navodno kršenje proizlazi iz odluke suda koji odlučuje u najvišem stupnju i da li, ako je tako, je na pravnom sustavu svake države članice da odredi sud koji će biti nadležan odlučivati u sporovima koji se odnose na takvu naknadu.

Razmatranja Suda

16. G. Köbler, Njemačka i Nizozemska vlada i Komisija smatraju da se državu članicu može smatrati odgovornom za kršenje prava Zajednice zbog pogreške koju je učinio sud. No, obje vlade i Komisija smatraju da ta odgovornost treba biti ograničena i dodatno podložna različitim restriktivnim uvjetima uz one koji su već postavljeni u odluci *Brasserie du Pecheur and Factortame*.

17. U vezi s tim, Njemačka i Nizozemska vlada tvrde da postoji dovoljno ozbiljna povreda za svrhe te odluke samo ako je sudska odluka zanemarila primjenjivo pravo Zajednice na posebno ozbiljan i očigledan način. Prema Njemačkoj vladi, povreda pravnog pravila od strane suda je posebno ozbiljna i očigledna jedino kada je interpretacija ili ne primjenjivanje prava Zajednice, prvo, objektivno ju je nemoguće obraniti, i drugo, subjektivno obilježje joj je da je namjerna. Takvi restriktivni kriteriji su opravdani jer čuvaju princip *res iudicata* i neovisnost sudstva. Dalje, restriktivni režim odgovornosti države za štetu koju je prouzročila

pogrešnom sudskom odlukom je u skladu s, prema mišljenju Njemačke vlade, općim načelom zajedničkim propisima država članica, kao što propisuje članak 288. EZ.

18. Njemačka i Nizozemska vlada smatraju da odgovornost države članice treba ostati u okvirima sudskih odluka protiv kojih ne postoji žalba, posebno zbog toga što članak 234. EZ nameće obvezu upućivanja zahtjeva za prethodnu odluku samo sudovima koji donose takve odluke. Nizozemska vlada smatra da odgovornost države može postojati samo kod očigledne i ozbiljne povrede obveze da se uputi prethodno pitanje.

19. Komisija tvrdi da ograničavanje odgovornosti države na račun sudskih odluka postoji u svim državama članicama i da je nužno kako bi se sačuvao autoritet *res iudicata* pravomoćnih odluka i time stabilnost prava. Iz tog razloga smatra da postojanje dovoljno ozbiljnog kršenja prava Zajednice treba takvim smatrati samo kada nacionalni sud očigledno zloupotrebljava svoje ovlasti ili zamjetno zanemaruje značenje i doseg prava Zajednice. U ovom predmetu, navodna povreda od strane Verwaltungsgerichtshof je ispričiva, i ta činjenica je jedan od kriterija koji omogućavaju zaključak da nije došlo do dovoljno ozbiljne povrede prava (predmet C-424/97 *Haim* [2000] ECR I-5123, točka 43.).

20. Republika Austrija i Austrijska vlada (dalje ih se zajedno oslovljava Republika Austrija), i Francuska vlada i vlada Velike Britanije, smatraju da se ne radi o odgovornosti države članice u slučaju kršenja prava Zajednice od strane suda. Temelje mišljenje na *res iudicata*, načelu pravne sigurnosti, neovisnosti sudstva, položaju sudstva u pravnom poretku Zajednice i usporedbi s postupcima koji su mogući pred Sudom kako bi pred Zajednicom bili odgovorni prema članku 288. EZ.

21. Republika Austrija tvrdi posebno da ponovno ispitivanje pravne odluke suda koji odlučuje u najvišem stupnju ne bi bilo u skladu s funkcijom takvog suda, s obzirom da je svrha njegovih odluka da u sporu donese konačni zaključak. Dalje, s obzirom da je Verwaltungsgerichtshof proveo detaljno ispitivanje prava Zajednice u svojoj presudi od 24. lipnja 1998., bilo bi u skladu s pravom Zajednice da se isključi još jedna mogućnost pokretanja postupka pred austrijskim sudom. Dalje, Republika Austrija ostaje pri tvrdnji da se uvjeti za proglašavanje države članice odgovornom ne mogu razlikovati od onih koji su primjenjivi na odgovornost Zajednice u usporedivim okolnostima. S obzirom da se drugi stavak članka 288. EZ ne može primjeniti u slučaju povrede prava Zajednice od strane Europskog suda, jer bi u tom slučaju bilo potrebno odgovoriti na pitanje koje se odnosi na

štetu, a koju je sam prouzročio, odnosno bio bi istovremeno sud i stranka, niti može država članica biti odgovorna zbog štete koju je prouzročio sud koji sudi u najvišem stupnju.

22. Dalje, Republika Austrija tvrdi da članak 234. EZ nema svrhu dati prava pojedincima. U kontekstu postupka o prethodnom pitanju koje je pred Sudom, stranke u glavnom postupku ne mogu niti izmijeniti pitanja koja su upućena za donošenje prethodne odluke, niti ih mogu proglasiti nebitnima (predmet 44/65 *Singer* [1965] ECR 965). Dalje, jedino kršenje odredbe koja daje pojedincima prava može u određenom slučaju dovesti do odgovornosti države članice. U skladu s tim, ta odgovornost ne može postojati u slučaju povrede članka 234. EZ od strane suda koji sudi u najvišem stupnju.

23. Francuska vlada tvrdi da bi pravo na naknadu na temelju navodne pogrešne primjene prava Zajednice konačnom odlukom nacionalnog suda bilo protivno načelu *res iudicata*, kao što je to obrazloženo u predmetu C-126/97 *Eco Swiss* [1999] ECR I-3055. Ta vlada tvrdi posebno da načelo *res iudicata* tvori temeljnu vrijednost u pravnim sustavima koji su zasnovani na vladavini prava i poštivanju sudskih odluka. No, ako bi odgovornost države za kršenje prava Zajednice od strane sudbenog tijela bila priznata, to bi dovelo u pitanje vladavinu prava i poštivanje takvih odluka.

24. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva tvrdi da se, kao stvar načela i samo kada pravni akt krši temeljna prava koja su zaštićena Europskom konvencijom za zaštitu temeljnih ljudskih prava i sloboda (EKLJP), koja je potpisana u Rimu 4. studenog 1950., ne može podnijeti zahtjev za naknadu štete protiv Krune, a po pitanju sudskih odluka. Dodaje da načelo na kojem je osnovano načelo odgovornosti države, odnosno da prava koja su zajamčena pravilima Zajednice trebaju biti efektivno zaštićena, nikako nije apsolutno i u vezi s tim navodi primjenu određenih perioda ograničenja. To načelo bi moglo biti temelj za pravni lijek u slučaju naknade štete protiv države samo u rijetkim slučajevima i s obzirom na strogo određene nacionalne sudske odluke. Korist koja se može dobiti iz priznanja da šteta proizlazi iz sudske odluke je zato odgovarajuće mala. Vlada Ujedinjenog Kraljevstva smatra da tu korist treba vagati s obzirom na određena bitna pitanja javne politike.

25. U tom pogledu navodi, kao prvo, načelo pravne sigurnosti i *res judicata*. Zakon ne ohrabruje ponovno donošenje sudskih odluka, osim posredstvom žalbe. To je tako i zbog zaštite interesa stranke u čiju je korist odluka donešena i kako bi javnosti potvrdila pravnu sigurnost. Sud je pokazao u prijašnjim odlukama da je spreman ograničiti načelo efektivne zaštite kako bi podržao temeljna načela nacionalnih pravnih sustava, kao što je to načelo

pravne sigurnosti i prihvaćanje *res judicata*, što je odraz tog načela (presuda u *Eco Swiss*, navedena gore, točke 43. do 48.). Priznanje da je država odgovorna za pogrešku sudstva bi dovelo do konfuzije po pitanju zakona, a stranke u sporu bi bile stalno nesigurne u kojoj su poziciji.

26. Drugo, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva tvrdi da bi autoritet i ugled sudstva bili umanjeni ako bi sudska odluka u budućnosti mogla biti temelj zahtjeva za naknadu štete. Kao treće, smatra da je neovisnost sudstva u nacionalnom ustavnom poretku temeljno načelo u svim državama članicama, ali nikada se ne može uzimati zdravo za gotovo. Prihvaćanje odgovornosti države za radnje sudbene vlasti bi vrlo vjerojatno dovelo do rizika da se u pitanje može dovesti neovisnost.

27. Četvrto, dio je slobode koja je dodijeljena nacionalnim sudovima da odlučuju u pitanjima prava Zajednice pristanak da će ti sudovi ponekad činiti pogreške protiv kojih ne postoji žalba ili drugi način ispravka. Ovo je nedostatak koji se oduvijek smatrao prihvatljivim. U tom pogledu Vlada Ujedinjenog Kraljevstva ističe da, u slučaju da se državu može smatrati odgovornom za pogrešku sudstva, s rezultatom da se Sud može zatražiti da o tome donese prethodnu odluku, Sud bi mogao ne samo odlučiti o ispravnosti presuda nacionalnog Vrhovnog suda, nego i ocijeniti ozbiljnost i ispričivost pogrešaka koje su učinili. Posljedice toga na vezu između Suda i nacionalnih sudova očito ne bi bile korisne.

28. Peto, Vlada Ujedinjenog Kraljevstva ističe da postoje teškoće u određivanju koji sud će biti nadležan odlučivati u takvom slučaju o odgovornosti države, posebno u Ujedinjenom Kraljevstvu gdje postoji unitarni sustav sudova i stroga doktrina *stare decisis*. Šesto, tvrdi da, ako država može biti odgovorna zbog pogreške sudstva, trebali bi se primjenjivati isti uvjeti za odgovornost Zajednice za pogreške sudstva Zajednice.

29. Posebno u odnosu na drugo pitanje, G. Köbler i Austrijska i Njemačka vlada tvrde da je na pravnom sustavu svake države članice da odredi sud koji će biti nadležan odlučivati u sporovima koji se odnose na prava pojedinaca koja proizlaze iz prava Zajednice. Stoga na to pitanje treba odgovoriti potvrdno.

Odgovor Suda

Načelo odgovornosti države

30. Prvo, kao što je Sud više puta zaključio, načelo odgovornosti države članice za štetu koju je prouzročio pojedincima, što je bio rezultat kršenja prava Zajednice za koji je odgovorna država je dio sustava Ugovora (spojeni predmeti C-6/90 i C-9/90 *Francovich and Others* [1991] ECR I-5357, točka 35.; *Brasserie du Pecheur and Factortame*, gore navedeno, točka 31.; predmet C-392/93 *British Telecommunications* [1996] ECR I-1631, točka 38.; predmet C-5/94 *Hedley Lomas* [1996] ECR I-2553, točka 24.; spojeni predmeti C-178/94, C-179/94, C-188/94, C-189/94 i C-190/94 *Dillenkofer and Others* [1996] ECR I-4845, točka 20., predmet C-127/95 *Norbrook Laboratories* [1998] ECR I-1531, točka 106., i *Haim*, gore navedeno, točka 26.).

31. Sud je također odlučio da se to načelo primjenjuje u svakom slučaju u kojem država članica povrijedi pravo Zajednice, o kojoj god vlasti države članice se radi, čije je činjenje ili nečinjenje dovelo do povrede (*Brasserie du Pecheur and Factortame*, gore navedeno, točka 32.; predmet C-302/97 *Konle* [1999] ECR I-3099, točka 62. I *Haim*, gore navedeno, točka 27.).

32. U međunarodnom pravu država koja je odgovorna za kršenje međunarodne obveze se promatra kao jedinstveni entitet, bez obzira da li je povredu učinila zakonodavna, sudska ili izvršna vlast. To se načelo treba primijeniti *a fortiori* na pravni poredak Zajednice s obzirom da sve državne vlasti, uključujući zakonodavnu, su obvezane obavljati svoje zadatke u skladu s pravilima prava Zajednice koja direktno utječu na situaciju u kojoj su pojedinci (*Brasserie du Pecheur and Factortame*, gore navedeno, točka 34.).

33. U svjetlu ključne uloge koju sudstvo igra u zaštiti prava koja pojedinci izvode iz prava Zajednice, puna efektivnost tih pravila bi bila dovedena u pitanje i zaštita tih prava bi bila oslabljena ako pojedinci ne bi bili u mogućnosti, pod određenim uvjetima, dobiti naknadu kada postoji utjecaj na njihova prava zbog povrede prava Zajednice koja se može pripisati odluci suda države članice koji sudi u najvišem stupnju.

34. Potrebno je naglasiti, u tom kontekstu, da je sud koji odlučuje u najvišem stupnju po definiciji posljednje sudbeno tijelo pred kojim pojedinci mogu braniti prava koja su im zajamčena pravom Zajednice. S obzirom da povredu prava konačnom odlukom tog suda nije moguće normalno ispraviti, pojedincima se ne može nijekati mogućnost da tvrde da postoji odgovornost države kako bi na taj način pravnim putem zaštitili svoja prava.

35. Dalje, kako bi se, posebno, zaštitilo od povreda prava koja su zajamčena pojedincima pravom Zajednice, prema 3. stavku članka 234. EZ, sud protiv čije odluke ne postoji pravni lijek mora uputiti Europskom sudu prethodno pitanje.

36. Posljedično, iz uvjeta za zaštitu prava pojedinaca na temelju prava Zajednice proizlazi da trebaju imati mogućnost dobivanja naknade štete pred nacionalnim sudovima za štete koje su prouzrokovane kršenjem tih prava zbog odluke suda koji sudi u najvišem stupnju (vidi u vezi s tim *Brasserie de Pecheur and Factortame*, gore navedeno, točka 35.).

37. Određene vlade koje su u postupku podnijele svoja razmatranja tvrde da se načelo odgovornosti države za štetu koju su prouzročile pojedincima kršenjem prava Zajednice ne može primijeniti na odluke nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju. U vezi s tim su ponudile argumente koji se temelje, posebno, na načelu pravne sigurnosti i, specifičnije, načelu *res iudicata*, neovisnosti i autoritetu sudstva i nepostojanju suda koji je nadležan rješavati sporove koji se odnose na odgovornost države za takve odluke.

38. U tom pogledu se važnost načela *res iudicata* ne može osporiti (vidi odluku *Eco Swiss*, navedeno gore, točka 46.). Kako bi se osigurala stabilnost prava i pravnih odnosa i sigurna provedba pravde, važno je da sudske odluke koje su postale konačne nakon što su iskorišteni svi pravni lijekovi ili su protekli rokovi ne mogu više biti dovedene u pitanje.

39. No, potrebno je imati na umu da priznavanje načela odgovornosti države za odluku suda koji odlučuje u najvišem stupnju nema samo po sebi za posljedicu dovedenje u pitanje te odluke kao *res iudicata*. Postupci u kojima se utvrđuje odgovornost države nemaju istu svrhu i ne uključuju nužno iste stranke kao postupci koji rezultiraju odlukom koja ima značenje *res iudicata*. Tužitelj će u postupku za utvrđivanje odgovornosti države, ako bude uspješan, doći do naloga za naknadu štete protiv nje, ali ne nužno i naloga koji poništava *res iudicata* status sudske odluke zbog koje je šteta nastala. U bilo kojem slučaju, načelo odgovornosti države koje je dio prava Zajednice zahtjeva takvu naknadu, ali ne i reviziju sudske odluke zbog koje je došlo do štete.

40. Slijedi da načelo *res iudicata* ne sprječava priznavanje načela odgovornosti države za odluku suda koji sudi u najvišem stupnju.

41. Ne mogu biti potvrđeni ni argumenti utemeljeni na neovisnosti i autoritetu sudstva.

42. Što se tiče neovisnosti sudstva, načelo odgovornosti o kojem je riječ se ne odnosi na osobnu odgovornost suca, nego države. Mogućnost da će pod određenim okolnostima država biti odgovorna za sudske odluke protivne pravu Zajednice očigledno ne sadrži nikakav poseban rizik da će biti u pitanje dovedena neovisnost suda koji sudi u najvišem stupnju.

43. Što se tiče argumenta koji se temelji na riziku umanjivanja autoriteta suda koji sudi u najvišem stupnju zbog činjenice da bi njegove konačne odluke mogle biti indirektno dovedene u pitanje u postupcima u kojima država može biti odgovorna za takve odluke, postojanje prava na zahtjev koji omogućava, pod određenim uvjetima, naknadu štetnih učinaka pogrešne sudske odluke se također može smatrati takvim da poboljšava kvalitetu pravnog sustava i zbog toga dugoročno i autoritet sudstva.

44. Nekoliko vlada također tvrdi da je primjena načela odgovornosti države na odluke nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju onemogućena zbog teškoća pri određivanju suda koji će biti nadležan odlučivati u sporovima koji se odnose na naknadu štete koju su prouzročile takve odluke.

45. U vezi s tim, zbog razloga koji su u bitnome povezani s potrebom osiguranja prava pojedinaca koja im jamči pravo Zajednice, načelo odgovornosti države koje je dio prava Zajednice se mora primjenjivati s obzirom na odluke nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju, a na državama članicama je da omoguće onima koji su oštećeni da se oslone na to načelo tako da im daju prikladno pravo na zahtjev. Primjena tog načela ne smije biti ugrožena time što ne postoji nadležan sud.

46. Prema ustaljenoj sudskoj praksi, u nedostatku propisa Zajednice, na unutarnjem je pravnom poretku svake države članice da odredi nadležne sudove i da donese detaljna postupovna pravila za pravne postupke koji u potpunosti imaju svrhu štiti prava pojedinaca koja proizlaze iz prava Zajednice (vidi odluke u predmetu 22/76 *Rewe* [1976] ECR 1989, točka 5.; predmet 45/76 *Comet* [1976] ECR 2043, točka 13.; predmet 68/79 *Just* [1980] ECR 501, točka 25.; *Frankovich and Others*, gore navedeno, točka 42., i predmet C-312/93 *Peterbroeck* [1995] ECR I-4599, točka 12.).

47. S obzirom da se radi o predmetu rezerve prema kojoj su države članice te koje trebaju u svakom slučaju osigurati da su ta prava efektivno zaštićena, nije na Sudu da ulazi u pitanja nadležnosti do kojih može doći pri klasifikaciji određenih pravnih situacija koje se temelje na

pravu Zajednice u nacionalnom pravnom sustavu (presude u predmetu C-446/93 SEIM [1996] ECR I-73, točka 32. i *Dorsch Consult*, gore navedeno, točka 40.).

48. Potrebno je dodati da, iako su razlozi koji se odnose na pridržavanje načela *res iudicata* ili neovisnosti sudstva, a koji su uzrokovali da nacionalni pravni poretki nametnu ograničenja, koja ponekad mogu biti stroga, na mogućnost da država bude odgovorna za štetu do koje je došlo zbog pogrešne sudske odluke, takvi razlozi nisu takvi da u potpunosti isključe tu mogućnost. Doista, primjena načela odgovornosti države za sudske odluke je prihvaćena u različitim oblicima u većini država članica, kao što to ističe nezavisni odvjetnik u točkama 77. do 82. svog mišljenja, čak i kad je moguće samo pod restriktivnim i različitim uvjetima.

49. Također možemo primjetiti da, u vezi s tim, ESLJP i, specifičnije, članak 41. daje ovlaštenje Europskom sudu za ljudska prava da naredi državi koja je povrijedila temeljno pravo da naknadi štetu stranci oštećenoj tom povredom. Sudska praksa tog suda pokazuje da takva naknada može biti odobrena i kada povreda proizlazi iz odluke nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju (vidi ECt.HR, *Dulaurans v France*, 21. ožujak 2000., nije još objavljen).

50. Iz navedenoga slijedi da je načelo prema kojem su države članice odgovorne da omoguće naknadu štete prouzročene pojedincima zbog povrede prava Zajednice za koju su odgovorne također primjenjivo kada navodna povreda proizlazi iz odluke suda koji sudi u najvišem stupnju. Na pravnom je poretku svake države članice da odredi sud koji će biti nadležan suditi u sporovima koji se odnose na tu naknadu.

Pretpostavke o kojima ovisi odgovornost države

51. Što se tiče pretpostavaka koje moraju biti zadovoljene da bi država članica morala naknaditi štetu i gubitak koji je prouzročila pojedincima kao rezultat povrede prava Zajednice za koji je odgovorna, Sud smatra da su to sljedeće tri: pravilo koje je povrijeđeno mora biti takvo da daje prava pojedincima; povreda mora biti dovoljno ozbiljno; mora postojati direktna uzročna veza između kršenja obveze koju ima država i gubitka ili štete koju su pretrpile oštećene stranke (*Haim*, gore navedeno, točka 36.).

52. Odgovornost države za gubitak ili štetu do koje je došlo zbog odluke nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju koja krši pravilo prava Zajednice se ravna prema istim pretpostavkama.

53. S obzirom više na drugu pretpostavku i njenu primjenu u pogledu uspostavljanja moguće odgovornosti države zbog odluke nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju, potrebno je spomenuti specifičnu prirodu sudačke funkcije i legitimnih zahtjeva pravne sigurnosti, kao što to tvrdi i država članica koja je podnijela razmatranja u ovom predmetu. Odgovornost države za povredu prava Zajednice odlukom nacionalnog suda koji sudi u najvišem stupnju može postojati samo u iznimnom slučaju kada je sud očigledno prekršio primjenjivo pravo.

54. Kako bi se utvrdilo je li ta pretpostavka zadovoljena, nacionalni sud koji rješava u povodu zahtjeva za naknadom štete treba uzeti u obzir sve čimbenike koji karakteriziraju slučaj o kojem odlučuje.

55. Ti čimbenici uključuju, posebno, stupanj jasnoće i preciznosti pravila koje je povrijeđeno, bilo da je povreda bila namjerna, pravna pogreška bila ispričiva ili neispričiva, stav koji zauzima, kada je to primjenjivo, institucija Zajednice, te nepoštovanje pravila, od strane suda o kojem je riječ, obveze da upute prethodno pitanje prema prvom stavku članka 234. EZ.

56. U svakom slučaju, povreda prava Zajednice će biti dovoljno ozbiljna kada je odluka o kojoj je riječ donešena očiglednim kršenjem sudske prakse Suda (vidi o tom učinku *Brasserie du Pecheur and Factortame*, gore navedeno, točka 57.).

57. Tri pretpostavke koje su spomenute u točki 51. su nužne i dovoljne da jamče pravo u korist pojedinca da bi dobio naknadu, iako to ne znači da država ne može ustanoviti odgovornost pod manje strogim uvjetima na temelju nacionalnog prava (vidi *Brasserie du Pecheur and Factortame*, gore navedeno, točka 66.).

58. Podložno je postojanju prava na naknadu koje se temelji izravno na pravu Zajednice kada postoje gore navedene pretpostavke, a na nacionalnom pravu o odgovornost države je da država mora nadoknaditi štetu za posljedice gubitka i štete koju je prouzročila, uzimajući u obzir da pretpostavke za naknadu gubitka i štete koje postavlja nacionalno zakonodavstvo ne smiju biti manje sklone od onih koji se odnose na slične domaće zahtjeve i ne smiju biti tako ograničeni da u praksi bude nemoguće ili preteško dobiti naknadu (*Francovich and Others*, točke 41. do 43. i *Norbrook Laboratories*, točka 111.).

59. U svjetlu toga, odgovor na prvo i drugo pitanje treba biti da načelo da su države članice obvezne nadoknaditi štetu koju su prouzročile pojedincima povredama prava Zajednice bude primjenjivo i kada navodna povreda proizlazi iz odluke suda koji sudi u najvišem stupnju, a povrijeđeno pravilo prava Zajednice ima za svrhu davanje prava pojedincima, povreda je

dovoljno ozbiljna i postoji izravna uzročna veza između povrede i gubitka ili štete koju su pretrpile oštećene stranke. Kako bi se utvrdilo je li povreda dovoljno ozbiljna kada povreda proizlazi iz takve odluke, nadležni nacionalni sud, uzimajući u obzir specifičnu prirodu sudačke funkcije, treba utvrditi da li je ta povreda očigledna. Na pravnom je sustavu svake države članice da odredi sud koji će biti nadležan odlučivati u sporovima koji se odnose na tu naknadu.

Treće pitanje

60. Na početku je potrebno spomenuti da je Sud sustavno odlučivao da, u kontekstu primjene članka 234. EZ, nema nadležnost odlučivati da li je nacionalna odredba u skladu s pravom Zajednice. No, Sud može izdvojiti iz izreke pitanja koja je postavio nacionalni sud, i uzimajući u obzir činjenice koje je potonji izložio, one elemente koji se odnose na interpretaciju prava Zajednice, sa svrhom da omoguće tom sudu da odluči u pravnim predmetima koji su pred njim (vidi, između ostaloga, odluka u spojenim predmetima C-332/92, C-333/92 i C-335/92 *Eurico Italia and Others* [1994] ECR I-711, točka 19.).

61. U trećem pitanju nacionalni sud u biti traži da se utvrdi da li članak 48. Ugovora i članak 7(1) Uredbe (EEZ) br. 1612/68 Vijeća od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika u Zajednici (OJ, posebno englesko izdanje 1968. (II), str. 475.) treba interpretirati tako da isključuju naknadu, pod pretpostavkama kao što su one iz članka 50.a GG, za posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža koji, prema interpretaciji *Verwaltungsgerichtshof* u njegovoj odluci od 24. lipnja 1998., čini dodatak za odanost.

Razmatranja podnesena Sudu

62. Prvo, G. Köbler tvrdi da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. GG nije dodatak za odanost, nego redovni dio plaće, kao što je to prvo odlučio *Verwaltungsgerichtshof*. Dalje, do odluke *Verwaltungsgerichtshof* od 24. lipnja 1998. ni jedan austrijski sud nije zaključio da je spomenuti dodatak dodatak za odanost.

63. Dalje, čak pod pretpostavkom da je ta naknada dodatak za odanost i takav bi dodatak mogao opravdati indirektnu diskriminaciju, G. Köbler napominje da ne postoji ustaljena i izvjesna sudska praksa Suda o tom pitanju. U tim okolnostima, *Verwaltungsgerichtshof* je djelovao *ultra vires* time što je povukao svoj zahtjev za prethodnu odluku i donoseći sam odluku, zato što su interpretacija i definiranje koncepata prava Zajednice isključivo u nadležnosti Suda.

64. Konačno, G. Köbler smatra da kriteriji prema kojima se odlučuje o posebnom dodatku plaći za trajanje radnog staža isključuju svako opravdanje za indirektnu diskriminaciju koja se provodi protiv njega. Naknadu je moguće isplatiti bez obzira na pitanje na kojem je austrijskom sveučilištu tužitelj radio i ne zahtjeva se da je podučavao 15 godina bez prekida isti predmet.

65. Tvrdeći da Sud ne može interpretirati nacionalno pravo, Republika Austrija smatra da treće pitanje treba tumačiti tako da znači da sud koji upućuje prethodno pitanje želi interpretaciju članka 48. Ugovora. U tom pogledu tvrdi da ta odredba ne isključuje sustav naknade koji omogućava da se u obzir uzmu kvalifikacije koje je kandidat stekao kod drugog nacionalnog ili stranog poslodavca u pogledu odlučivanja o iznosu njegove plaće i koji, dalje, omogućava naknadu koja se može nazvati dodatkom za odanost, mogućnost prijave za koji je određena određenim vremenskim periodom pružanja usluga za istoga poslodavca.

66. Republika Austrija objašnjava da, u svjetlu činjenice da je g. Köbler, kao redovni sveučilišni profesor, u radnom odnosu koji je uređen javnim pravom, njegov je poslodavac država Austrija. Stoga, profesor koji prelazi s jednog sveučilišta na drugo ne mijenja poslodavca. Republika Austrija ističe da u Austriji postoje i privatna sveučilišta. Profesori koji na njima rade su zaposlenici tih ustanova, a ne države, što rezultira time da njihov radni odnos ne regulira GG.

67. Komisija tvrdi da članak 50. a GG radi razliku, u slučaju kršenja članka 48. Ugovora, između vremenskih perioda pružanja usluga koje su obavljane na austrijskim sveučilištima i onih na sveučilištima drugih država članica.

68. Prema Komisiji, Verwaltungsgerichtshof je u svojoj konačnoj odluci očito krivo zaključio o dosegu odluke u *Schöning-Kougebetopoulou*, gore navedeno. U svjetlu novih dijelova nacionalnog prava, Komisija smatra da je taj sud trebao inzistirati sa svojim zahtjevom za prethodnom odlukom u isto vrijeme kada ga je sastavljao. Zapravo, Sud nikada nije izravno odlučio da dodatak za odanost može opravdati diskriminatornu odredbu s obzirom na radnike iz drugih država članica.

69. Dalje, Komisija smatra da, čak i ako treba posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža o kojem je riječ u glavnom postupku smatrati dodatkom za odanost, njime se ne može opravdati prepreka slobodi kretanja radnika. Smatra da, u načelu, pravo Zajednice ne sprječava poslodavca da pokušava zadržati kvalificirane radnike nudeći povišice plaće ili dodatke

svojem osoblju ovisno o trajanju pružanja usluga u poduzeću. Bez obzira na to, dodatak za odanost iz članka 50. a GG treba razlikovati od dodataka koji učinke proizvode jedino u određenom poduzeću ako posluje na nivou države članice o kojoj je riječ, isključujući druge države članice, te tako izravno utječe na slobodu kretanja profesora. Dalje, austrijska sveučilišta se ne natječu samo s poduzećima iz drugih država članica, nego i među sobom. Ipak, spomenuta odredba ne proizvodi učinke s obzirom na drugi oblik natjecanja.

Odgovor Suda

70. Posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža koji je odobrila država Austrija kao poslodavac sveučilišnim profesorima na temelju članka 50. a GG osigurava financijski dodatak osnovnoj plaći čija visina već ovisi o trajanju pružanja usluga. Sveučilišni profesor prima taj dodatak ako je obavljao zanimanje najmanje 15 godina na austrijskom sveučilištu i ako je, nadalje, primao uobičajeni dodatak plaći za trajanje radnog staža najmanje četiri godine.

71. U skladu s tim, članak 50. a GG isključuje, u svrhu odobrenja posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža koji osigurava, svaku mogućnost uzimanja u obzir perioda rada koje je sveučilišni profesor izvršio u državi članici koja nije Republika Austrija.

72. Takav režim će jasno vrlo vjerojatno ometati slobodu kretanja radnika u dva pogleda.

73. Prvi je da taj režim funkcionira na štetu radnika migranata koji su državljani država članica koje nisu Republika Austrija kada je tim radnicima odbijeno priznanje perioda pružanja usluga koje su izvršili u tim državama u svojstvu sveučilišnih profesora samo na temelju toga da ti vremenski periodi nisu odrađeni na austrijskom sveučilištu (vidi, u vezi s tim, s obzirom na sličnu grčku odredbu, predmet *C-187/96 Commission v Greece* [1998] ECR I-1095, točka 20. i 21.).

74. Drugi je da apsolutno odbijanje da se priznaju periodi u kojima je netko pružao usluge kao sveučilišni profesor u državi članici različitoj od Republike Austrije ometa slobodu kretanja radnika u Austriji ukoliko je takvo da potonje odvraća od napuštanja države kako bi ostavarivali slobodu kretanja. U biti, nakon što se vrate u Austriju, njihove godine staža u svojstvu sveučilišnog profesora u drugoj državi članici, što znači da su se bavili usporedivim poslovima, se ne uzimaju u obzir za svrhe posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG.

75. Ta razmatranja ne mijenja činjenica na koju se oslanja Republika Austrija da, zbog mogućnosti iz članka 48. (3) GG koji određuje da se odobrava sveučilišnim profesorima migrantima višu osnovnu plaću kako bi poticali zapošljavanje stranih sveučilišnih profesora, njihova plaća će često viša od one koju primaju profesori s austrijskih sveučilišta, čak i kada se u obzir uzme posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža.

76. Zapravo, s jedne strane, članak 48. (3) GG nudi samo mogućnost i ne jamči da će profesor s inozemnog sveučilišta, nakon zaposlenja kao profesor na austrijskom sveučilištu, dobiti veću plaću od one koju dobivaju profesori na austrijskim sveučilištima, a imaju jednaki radni staž. Drugo, dodatak plaći koji je moguć prema članku 48. (3) GG prilikom zaposlenja je različit od posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža. Zato, ta odredba ne sprječava članak 50. a GG da ponekad ima učinak različitog tretmana s obzirom na sveučilišne profesore migrante, nasuprot profesora s austrijskih sveučilišta, te tako stvara zapreke slobodi kretanja radnika koju osigurava članak 48. Ugovora.

77. Zbog toga, mjera kao što je to odobrenje posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG će vrlo vjerojatno činiti prepreku slobodi kretanja radnika koja je u načelu zabranjena člankom 48. Ugovora i člankom 7. (1) Uredbe br. 1612/68. Takva mjera bi mogla biti prihvaćena samo ako slijedi legitimni cilj koji je u skladu s Ugovorom i da je opravdana razlozima javnog interesa. Ali kada bi to i bio slučaj, primjena te mjere bi još uvijek morala biti takva da osigurava postizanje cilja o kojem je riječ i ne prelazi granicu nužnosti za postizanje te mjere (vidi, između ostaloga, predmet C-19/92 *Kraus* [1993] ECR I-1663, točka 32., predmet C-55/94 *Gebhard* [1995] ECR I-4165, točka 37. i predmet C-415/93 *Bosman* [1995] ECR I-4921, točka 104.).

78. U svojoj presudi od 24. lipnja 1998. Verwaltungsgerichtshof je odlučio da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG prema nacionalnom pravu čini dodatak kojime se želi nagraditi odanost profesora austrijskih sveučilišta prema njihovom jedinom poslodavcu, austrijskoj državi.

79. U skladu s tim, nužno je istražiti da li se činjenica da prema nacionalnom pravu taj dodatak čini dodatak za odanost može smatrati takvom da prema pravu Zajednice bude opravdana razlogom javnog interesa kao prepreka slobodi kretanja do koje dolazi zbog tog dodatka.

80. Sud još nije imao priliku odlučiti da li dodatak za odanost može opravdati prepreku slobodi kretanja radnika.

81. U točkama 27. odluke *Schöning-Kougebetopoulou*, gore navedeno, i 49. odluke u predmetu C-195/98 *Österreichischer Gewerkschaftsbund* [2000] ECR I-10497, Sud je odbio argumente Njemačke i Austrijske vlade koji su išli u tom smjeru. Doista, Sud je iznio da propis o kojem je riječ nije ni u kojem pogledu takav da omogućava traženje nagrade za odanost radnika prema poslodavcu, jer je povišica plaće koju je taj radnik primio zbog trajanja radnog staža utvrđena prema godinama trajanja pružanja usluga određenom broju poslodavaca. S obzirom da, u predmetima u kojima su te odluke donesene, povećanje plaće nije činilo dodatak za odanost, nije bilo nužno da Sud istraži da li takav dodatak može sam za sebe opravdati prepreku slobodi kretanja radnika.

82. U ovom predmetu *Verwaltungsgerichtshof* je zaključio u svojoj odluci od 24. lipnja 1998. da je posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG nagrađuje odanost radnika prema jednom poslodavcu.

83. Iako se ne može isključiti da je cilj nagrađivanja odanosti radnika od strane njihovih poslodavaca u kontekstu politike koja se odnosi na istraživanje ili sveučilišnu edukaciju razlog javnog interesa, kad se uzmu u obzir određene karakteristike mjere o kojoj je riječ u glavnom postupku, prepreka koju sadrži jasno ne može biti opravdana u svjetlu tog cilja.

84. Prvo, iako su svi profesori austrijskih javnih sveučilišta zaposlenici jednog poslodavca, austrijske države, rade na različitim sveučilištima. No, na tržištu rada sveučilišnih profesora, različita austrijska sveučilišta se natječu, ne samo sa sveučilištima drugih država članica i država nečlanica, nego i među sobom. Što se tiče druge vrste natjecanja, mjera o kojoj je riječ u glavnom postupku ne čini ništa kako bi promovirala odanost profesora austrijskom sveučilištu na kojem izvršava obveze.

85. Drugo, iako posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža želi nagraditi odanost radnika poslodavcu, također ima učinak nagrađivanja profesora austrijskih sveučilišta koji nastavljaju raditi u svom zvanju na austrijskom teritoriju. Prednost o kojoj se radi zato lako može imati učinak s obzirom na izbor koji ti profesori učine u pogledu radnog mjesta na austrijskom sveučilištu i radnog mjesta na sveučilištu u drugoj državi članici.

86. U skladu s tim, posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža o kojem je riječ u glavnom postupku nema samo učinak nagrađivanja odanosti radnika poslodavcu. Također dovodi do

podjele tržišta za zapošljavanje sveučilišnih profesora u Austriji i protiv je samog načela slobode kretanja radnika.

87. Iz navedenog slijedi da mjera kao što je posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG ima za učinak prepreku slobodi kretanja radnika koja se ne može opravdati razlogom pritiska javnog interesa.

88. U skladu s tim, odgovor na treće prethodno pitanje treba biti da članke 48. Ugovora i 7. (1) Uredbe br. 1612/68 treba interpretirati tako da isključuju dodjeljivanje, pod uvjetima kao što su oni iz članka 50. a GG, posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža koji, prema interpretaciji Verwaltungsgerichtshof u odluci od 24. lipnja 1998., čini dodatak za odanost.

Četvrto i peto pitanje

89. U četvrtom i petom pitanju, koja je potrebno razmatrati zajedno, nacionalni sud u biti pita da se razjasni da li je, u glavnom postupku, nastala odgovornost države članice zbog povrede prava Zajednice odlukom Verwaltungsgerichtshof od 24. lipnja 1998.

Razmatranja podnesena Sudu

90. S obzirom na četvrto pitanje, g. Köbler, Njemačka vlada i Komisija tvrde da je članak 48. Ugovora direktno primjenjiv i stvara subjektivna prava za pojedince koja vlasti i nacionalni sudovi moraju štiti.

91. Republika Austrija smatra da je prikladno davati odgovor na četvrto pitanje samo ako Sud ne odgovori na prethodno pitanje na način koji je predložila. Budući da je četvrto pitanje postavljeno samo za slučaj pozitivnog odgovora na treće pitanje, koje smatra nedopustivim, predlaže da Sud ne bi trebao odgovoriti na četvrto pitanje. Nadalje, tvrdi da je nejasno jer zahtjev za prethodnu odluku ne sadržava razmatranja u tom pogledu.

92. U odnosu na peto pitanje, g. Köbler tvrdi da odgovor treba biti potvrđan jer Sud treba predati sve materijale koji mu omogućavaju da samostalno presudi da li je u glavnom postupku Verwaltungsgerichtshof očigledno i značajno prešao granicu diskrecije koju ima.

93. Republika Austrija smatra da je na nacionalnom sudu da primijeni kriterije koji se odnose na odgovornost države članice za gubitak ili štetu prouzročenu pojedincima povredama prava Zajednice.

94. Bez obzira na to, u slučaju da Sud treba sam odgovoriti na pitanje da li postoji odgovornost Republike Austrije, smatra, prvo, da članak 177. Ugovora o EZ (sada članak 234. EZ) nema namjeru davati pojedincima prava. Smatra zbog toga da pretpostavka odgovornosti nije ispunjena.

95. Drugo, ne može se poreći da, u kontekstu spora koji je pred njima, nacionalni sudovi imaju veliki prostor diskrecije u odlučivanju da li su ili nisu obvezni uputiti zahtjev za prethodnu odluku. U tom pogledu Republika Austrija smatra da, s obzirom da je u odluci *Schöning-Kougebetopoulou* Sud zaključio da dodatci za odanost nisu, u pravilu, suprotni odredbama koje se odnose na slobodu kretanja radnika, je Verwaltungsgerichtshof ispravno zaključio da, u predmetu koji je pred njim, je bio nadležan sam odlučiti o pitanjima prava Zajednice.

96. Treće, ako bi Sud potvrdio da Verwaltungsgerichtshof nije odlučivao o pravu Zajednice u presudi od 24. lipnja 1998., radnje tog suda ne bi mogle ni pod kojim uvjetom biti kvalificirane kao dovoljno ozbiljna povreda tog prava.

97. Četvrto, Republika Austrija tvrdi da ne može postojati uzročna veza između povlačenja zahtjeva za prethodnom odlukom od strane Verwaltungsgerichtshof i navodne štete g. Köblera. Ti razlozi su u biti utemeljeni na jednostavno neprihvatljivoj pretpostavci da, ako bi zahtjev bio zadržan, prethodna odluka Suda bi nužno podržala razloge g. Köblera. Drugim riječima, ono što tvori te razloge je implikacija da se šteta zbog ne plaćanja posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža za period od 1. siječnja 1995. do 28. veljače 2001. Ne bi nastala da je bio zadržan zahtjev za prethodnom odlukom i da je rezultirao odlukom Suda. No, nije moguće za stranku u glavnom postupku da temelji argumente na pretpostavci što bi Sud odlučio u slučaju zahtjeva za prethodnom odlukom, niti je dopušteno da na tom temelju tvrdi da postoji šteta.

98. Njemačka vlada smatra da je na nacionalnom sudu da odluči postoje li pretpostavke za odgovornost države članice.

99. Komisija smatra da odgovornost države članice nije dio glavnog postupka. Zapravo, iako je njeno stajalište da je Verwaltungsgerichtshof u svojoj odluci od 24. lipnja 1998. pogrešno interpretirao *Schöning-Kougebetopoulou* odluku, gore navedeno, i, dalje, povrijedio članak 48. Ugovora u odluci da članak 50. a GG nije protivan pravu Zajednice, tu je povreda na neki način moguće opravdati.

Odgovor Suda

100. Jasno je iz sudske prakse Suda da je, u pravilu, na nacionalnim sudovima da primjene kriterije za utvrđivanje odgovornosti država članica za štetu koju prouzroče pojedincima povredama prava Zajednice (*Brasserie du Pêcheur and Factortame*, točka 58.), u skladu sa smjericama koje je Sud postavio za primjenu tih kriterija (*Brasserie de Pêcheur and Factortame*, točke 55. do 57.; *British Telecommunications*, gore navedeno, točka 411.; spojeni predmeti C-283/94, C-291/94 i C-292/94 *Denkavit and Others* [1996] ECR I-5063, točka 49., i *Konle*, gore navedeno, točka 58.).

101. No, u ovom predmetu Sud ima dostupne materijale koji mu omogućavaju da utvrdi da su pretpostavke koje su nužne da bi postojala odgovornost države članice ispunjene.

Pravno pravilo kojje je povrijeđeno, a koje daje pojedincima prava

102. Pravila Zajednice o čijoj se povredi radi u glavnom postupku su, kao što je očito iz odgovora na treće pitanje, članci 48. Ugovora i 7. (1) Uredbe br. 1612/68. Te odredbe pobliže određuju učinke do kojih dolazi zbog temeljnog načela slobode kretanja radnika unutar Zajednice zaabranom bilo kakve diskriminacije koja se temelji na nacionalnosti među radnicima država članica, posebno s obzirom na dodatak.

103. Ne može se osporiti da su te odredbe usmjerene tome da daju prava pojedincima.

Dovoljno ozbiljna priroda povrede

104. Treba imati na umu tijekom postupka koji je doveo do presude Verwaltungsgerichtshof od 24. lipnja 1998.

105. U sporu koji se pred njim nalazi, između g. Köblera i Bundesminister für Wissenschaft, Forschung und Kunst (Savezni ministar za znanost, istraživanja i umjetnost) u odnosu na odbijanje potonjeg da g. Köbleru odobri posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG, taj sud, nalogom od 22. listopada 1997. registrirano u Registru Suda pod predmetom broj C-382/97, uputio je Sudu prethodno pitanje o interpretaciji članka 48. Ugovora i članaka 1. do 3. Uredbe br. 1612/68.

106. Verwaltungsgerichtshof u tom pogledu kaže, između ostaloga, da kako bi odlučio o sporu koji se pred njim nalazi: bitno je znati je li suprotno pravu Zajednice prema članku 48. Ugovora o EZ ... za austrijskog zakonodavca da odobri posebni dodatak plaći za trajanje

radnog staža za redovne sveučilišne profesore, koji nema prirodu ni dodatka za odanost, ni nagrade, nego je dio plaće prema sustavu napredovanja, te ovisi o 15 godina trajanja službe na austrijskom sveučilištu.

107. Prvo, taj zahtjev za prethodnom odlukom otkriva bez dvostrukog smisla da je Verwaltungsgerichtshof smatrao u to vrijeme smatrao da prema nacionalnom pravu taj posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža o kojem je riječ ne čini dodatak za odanost.

108. Sljedeće, iz pismenih razmatranja austrijske vlade u predmetu C-382/97 slijedi da, kako bi se pokazalo da članak 50. a GG nije mogao povrijediti načelo slobode kretanja radnika sadržano u članku 48. Ugovora, ta je vlada samo tvrdila da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz te odredbe tvori dodatak za odanost.

109. Konačno, Sud je već zaključio u točkama 22. i 23. *Schöning-Kougebetopoulou* presude, gore navedeno, da mjera koja čini dodatak plaći radnika ovisan o trajanju radnog staža, ali isključuje svaku mogućnost da se uzmu u obzir usporedivi periodi zaposlenja obavljani u javnoj službi druge države članice će vrlo vjerojatno kršiti članak 48. Ugovora.

110. S obzirom da je Sud već odlučio da je ta mjera takva da vrijeda tu odredbu Ugovora i također da jedino opravdanje koje je u tom pogledu navela Austrijska vlada nije bilo relevantno u svjetlu samog zahtjeva za prethodnom odlukom, Registar Suda, nalogom od 11. ožujka 1998., je proslijedio kopiju odluke *Schöning-Kougebetopoulou* Verwaltungsgerichtshof-u tako da može ispitati je li imao dostupne elemente interpretacije prava Zajednice koji su nužni da odluči u sporu koji je pred njim i pitao ga je li, u svjetlu te presude, smatrao nužnim zadržati svoj zahtjev za prethodnu odluku.

111. Nalogom od 25. ožujka 1998., Verwaltungsgerichtshof je pitao stranke u sporu pred njim o njihovim stajalištima s obzirom na zahtjev Registra suda, napominjući, na provizornim temeljima, da je pravno pitanje koje čini sadržaj postupka povodom prethodnog pitanja riješeno u korist g. Köblera.

112. Nalogom od 24. lipnja 1998., Verwaltungsgerichtshof je povukao svoj zahtjev za prethodnom odlukom, zauzimajući stajalište da više nije nužno ustrajati s tim zahtjevom kako bi se riješio spor. Zaključio je da je odlučujuće pitanje u tom predmetu je li posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG dodatak za odanost ili nije i da o tom pitanju treba odlučiti u kontekstu nacionalnog prava.

113. U svojoj odluci od 24. lipnja 1998., Verwaltungsgerichtshof je odlučio da, u svom zahtjevu za prethodnu odluku od 22. listopada 1997., je zauzeo stajalište da posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža za redovne sveučilišne profesore u svojoj prirodi nije ni dodatak za odanost, ni nagrada, i da interpretacija prava, koja nije obvezujuća za stranke u postupku pred Verwaltungsgerichtshof, ne može biti podržana. Verwaltungsgerichtshof tada dolazi do zaključka da je taj dodatak u biti dodatak za odanost.

114. Iz navedenog slijedi da, nakon što je Registar Suda pitao Verwaltungsgerichtshof da li zadržava svoj zahtjev za prethodnom odlukom, potonji je ispitao klasifikaciju posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža prema nacionalnom pravu.

115. Slijedeći tu rekvalifikaciju dodatka plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG, Verwaltungsgerichtshof je odbio zahtjev g. Köblera. U svojoj odluci od 24. lipnja 1998. zaključio je iz odluke *Schöning-Kougebetopoulou* da s obzirom da taj dodatak treba tretirati kao dodatak za odanost, može biti opravdan iako je u sebi suprotan načelu nediskriminacije iz članka 48. Ugovora.

116. No, kao što je očito iz točaka 80. i 81. što se toga tiče, Sud nije izrazio stav u odluci *Schöning-Kougebetopoulou* o tome da li i ako je tako, pod kojim pretpostavkama, prepreka slobodi kretanja radnika zbog dodatka za odanost može biti opravdana. Tako su zaključci do kojih je došao Verwaltungsgerichtshof na temelju te odluke bili utemeljeni na njenoj pogrešnoj interpretaciji.

117. U skladu s tim, s obzirom da je Verwaltungsgerichtshof izmijenio svoju interpretaciju nacionalnog prava klasificiranjem mjere iz članka 50. a GG kao dodatak za odanost nakon što mu je poslana odluka *Schöning-Kougebetopoulou* i s obzirom da Sud nije još imao mogućnost izražavanja pogleda može li prepreka slobodi kretanja radnika koju tvori dodatak za odanost biti opravdana, Verwaltungsgerichtshof je trebao zadržati svoj zahtjev za prethodnom odlukom.

118. Taj sud nije bio ovlašten zauzeti stajalište da je rješenje o pravnom pitanju o kojem je riječ jasno iz ustaljene sudske prakse Suda i da nije ostavilo prostor opravdanoj sumnji (predmet 283/81 *CILFIT and Others* [1982] ECR 3415, točke 14. i 16.). Zato je bio obavezan prema trećem stavku članka 177. Ugovora zadržati svoj zahtjev za prethodnu odluku.

119. Nadalje, kao što je jasno iz odgovora na treće pitanje, mjera kao posebni dodatak plaći za trajanje radnog staža iz članka 50. a GG, čak i d amože biti klasificirana kao dodatak za

odanost, sadržava prepreku slobodi kretanja radnika suprotnu pravu Zajednice. U skladu s tim, Verwaltungsgerichtshof je povrijedio pravo Zajednice svojom presudom od 24. lipnja 1998.

120. Zato je potrebno ispitati je li ta povreda prava Zajednice očigledna u svojoj prirodi, imajući u vidu posebno čimbenike koji trebaju biti uzeti u obzir za tu svrhu kao što pokazuju članci 55. i 56. navedeni gore.

121. Na prvom mjestu, povreda pravila Zajednice o kojima je riječ u odgovoru na treće pitanje ne može biti okarakterizirana kao takva.

122. Pravo Zajednice ne rješava izravno pitanje da li mjera za nagrađivanje odanosti radnika poslodavcu, kao što je to dodatak za odanost, koja sadrži prepreku slobodi kretanja radnika, može biti opravdana i tako u skladu s pravom Zajednice. Nije bilo moguće pronaći odgovor na to pitanje u sudskoj praksi Suda. Niti je, nadalje, taj odgovor bio očit.

123. Na drugom mjestu, činjenica da je nacionalni sud o kojem je riječ trebao zadržati svoj zahtjev za prethodnom odlukom, kao što je zaključeno u točki 118., nije takve prirode da oduzme valjanost tom zaključku. U ovom predmetu Verwaltungsgerichtshof je odlučio povući zahtjev za prethodnom odlukom, na temelju stajališta da je odgovor na pitanje o pravu Zajednice koje je bilo potrebno riješiti već dan u odluci *Schöning-Kougebetopoulou*, gore navedeno. Zbog toga, na temelju pogrešne interpretacije te odluke Verwaltungsgerichtshof nije više smatrao nužnim uputiti to pitanje na interpretaciju Suda.

124. U tim okolnostima, i u svjetlu okolnosti slučaja, povreda utemeljena na članku 119. se ne može smatrati očiglednom po svojoj prirodi, te zbog toga dovoljno ozbiljnom.

125. Potrebno je dodati da je taj odgovor bez predrasuda prema obvezama koje ima država članica o kojoj je riječ s obzirom na odgovor Suda na treće prethodno pitanje.

126. Odgovor na četvrto i peto pitanje stoga treba biti da povreda prava Zajednice, kao što je ona koja proizlazi iz okolnosti u glavnom postupku iz presude Verwaltungsgerichtshof od 24. lipnja 1998., nema traženi očigledni karakter za odgovornost prema pravu Zajednice da bi postojala za državu članicu zbog odluke jednog od njezinih sudova koji odlučuje u najvišem stupnju.

Troškovi [izostavljeno]

Na temelju toga,

SUD,

u odgovoru na prethodna pitanja koja mu je uputio Landesgericht für Zivilrechtssachen Wien zahtjevom od 7. svibnja 2001., donio je presudu:

- 1. Načelo da su države članice obvezne nadoknaditi štetu koji su prouzročile pojedincima kršenjem prava Zajednice za koja su odgovorne je također primjenjivo kada navodno kršenje prava proizlazi iz odluke suda koji odlučuje u najvišem stupnju kada povrijeđeno pravilo prava Zajednice ima za svrhu jamčiti pravo pojedincima, a kršenje je dovoljno ozbiljno i postoji izravna uzročna veza između kršenja i gubitka ili štete koju su oštećene strane pretrpile. Kako bi se odredilo je li kršenje prava dovoljno ozbiljno, kada kršenje prava o kojem je riječ proizlaze iz odluke suda koji odlučuje u najvišem stupnju, nadležni nacionalni sud treba, uzimajući u obzir specifičnu narav sudske funkcije, odrediti je li kršenje prava očigledno. Na svakoj je državi članici da odredi sud koji je nadležan odlučivati u sporovima koji se odnose na takvu naknadu štete.**
- 2. Članak 48. Ugovora o EZ (sada, nakon izmjena, članak 39. EZ) i članak 7. (1) Uredbe (EEZ) br. 1612/68 Vijeća od 15. listopada 1968. o slobodi kretanja radnika unutar Zajednice treba interpretirati u smislu da isključuju dozvolu, pod pretpostavkama kao što su one iz članka 50. a Gehaltsgesetz 1956. (Zakon o plaćama iz 1956.), prema izmjenama iz 1997., posebnog dodatka plaći za trajanje radnog staža koji, prema interpretaciji Verwaltungsgerichtshof (Austrija) u odluci od 24. lipnja 1998., čini dodatak za odanost.**
- 3. Kršenje prava Zajednice, kao ono koje u okolnostima glavnog postupka proizlazi iz odluke Verwaltungsgerichtshof od 24. lipnja 1998., nema potreban očigledni karakter potreban za odgovornost, prema pravu Zajednice, države članice za odluku jednog od njezinih sudova koji odlučuje u najvišem stupnju.**